

Otto Böhtlingk & Rudolph Roth: Sanskrit-Wörterbuch, Part 1, Petersburg 1855

3,4,112. H. an. 2, 258. MED. n. 39. तमव विद्वान् विभय मृत्यात्मानं धीर्मन्त्रं युवानम् AV. 10,8,44. आत्मनात्मानमभि सं विवेश VS. 32, 11. स वा अयमात्मा सर्वेषां भूतानामधिपतिः सर्वेषां भूतानां राजा ÇAT. Br. 14, 5, 5, 15 (= BRH. ÅR. UP. 2, 5, 15). कतम आत्मेति यो ऽयं विज्ञानमयः प्राणेषु क्लृप्तस्योतिः पुरुषः 7, 4, 6 (= BRH. ÅR. UP. 4, 3, 7). महाभाग्यदेवताया एक आत्मा बहुधा स्तूयते NIR. 7, 4, 14, 1. महात्मैव चात्मानम् (vgl. महात्मन् M. 1, 15. सत्त्वं रजस्तमश्चैव त्रीन्विद्यदात्मना गुणान् 12, 24. Eine Menge Stellen aus den UPANISHAD findet man in Ind. St. zusammengestellt. — Die Lexicographen haben noch folgende Bedeutungen: 9) Fürsorge (पत्न, प्रयत्न) AK. 3, 4, 112. H. an. 2, 258. MED. n. 38. — 10) Festigkeit AK. H. an. MED. — 11) Sonne. — 12) Feuer. — 13) Wind H. an. — 14) Sohn ÇABDAR. im ÇKDR. — 15) परव्यावर्तन DHAR. im ÇKDR. — In den ältern Schriften findet man das आ von आत्मन् nicht selten nach ए und ओ gleich einem kurzen अ abgeworfen: एषु सर्वेषु भूतेषु गूढात्मा (Bed. 8.) न प्रकाशते KATHOP. 3, 12. अभावाय न भूतेषु त्मनः DRAUP. 5, 9. कृतार्थं मन्यते त्मानम् MBH. 1, 7537. 2, 2113. 2521. 3, 12526. सो त्मकारणात् 1, 4016. अन्तर्धाय तनो त्मानम् 6713. Im Veda ist der Gebrauch von त्मन् (s. d.) nicht auf diesen Fall beschränkt. — Wohl von अन् athmen mit suff. मन्.

आत्मनित्य (आ° + नित्य) adj. im Selbst haftend, an's Herz gewachsen: तेषां च दयितो नित्यमात्मनित्यो बभूव ह MBH. 1, 6080.

आत्मनेीन (von आत्मन् 1) adj. f. आ = आत्मने क्लितम् P. 5, 1, 9. 6, 4, 169. VOP. 7, 19. 22. dem Selbst zukommend, eigen: भञ्ज निर्वृतिमात्मनीनाम् PRAB. 95, 4. Sch. 1: = आत्मने क्लिताम्, Sch. 2: = अग्नेदेनात्मसंबन्धिनीम्. — 2) m. a) Sohn. — b) ein lebendes Wesen (प्राणधार). — c) Bruder der Frau. — d) Narr im Drama (विद्वेषक, wohl wegen seines vertrauten Verhältnisses zum König) Aḡaja im ÇKDR. — Vgl. आत्मवीर und आत्माधीन.

आत्मनेपद् (आत्मने, dat. von आत्मन्, + पद्) n. die auf das Selbst, das Subject, zurückgehende Wortform; so heissen die Endungen des Mediums im Verbum P. 1, 4, 100. 3, 12. Ueber die Bildung des Wortes s. P. 6, 3, 7. — Vgl. परस्मैपद्.

आत्मनेपदिन् (von आत्मनेपद्) adj. die Medial-Endungen annehmend (Verbalwurzel) P. 1, 3, 62, Sch. 3, 4, 2, Sch. SIDDH. K. zu 7, 1, 71.

आत्मनेभाषा (आत्मने + भाषा) f. = आत्मनेपद् P. 6, 3, 7, Sch. Nach dem Vārtt. zu 6, 3, 8 °भाष.

आत्मन्वत् (von आत्मन्) adj. f. °वती beseelt, lebendig, persönlich: नैभिर्वात्मन्वतीभिः RV. 1, 116, 3. 182, 5. आत्मन्वन्नभौ डुह्यते घृतं पर्यः 9, 74, 4. AV. 4, 10, 7. 25, 1. 10, 2, 32. इदं सर्वमात्मन्वद्यत्प्राणान्निमिषञ्च यत् 8, 2, 11, 2, 10. 13, 1, 52. आत्मन्वत्पुत्रो नारीयम् 14, 2, 14. 19, 27, 8. TS. 2, 3, 13, 3. KĀTJ. ÇR. 2, 8, 14. — Vgl. आत्मवत्.

आत्मन्विन् (wie eben) adj. beseelt, belebt ÇAT. Br. 10, 6, 5, 1. 7. 14, 5, 1, 13 = BRH. ÅR. UP. 1, 2, 1. 7. 2, 1, 13.

आत्मपरजितं (आ° + प°) adj. der sich selbst verloren hat AV. 5, 18, 2.

आत्मप्रबोध (आ° + प्र°) m. Erkenntniss der Seele (Allseele), Titel einer UPANISHAD Ind. St. 2, 8. WEBER, Lit. 160. 162.

आत्मप्रभ (von आ° + प्रभा) adj. durch sich selbst glänzend: लोकाः INDR. 1, 37. N. 3, 36.

आत्मप्रवाद (आ° + प्र°) n. Unterhaltung über die Seele (Allseele), N. des 7ten der 14 Pūrva oder ältesten heil. Schriften der Gāina, H. 247. आत्मप्रीति (आ° + प्री°) f. Selbstgenuss, Selbstbefriedigung P. 7, 1, 51. आत्मवन्धु (आ° + व°) m. ein naher Verwandter (ein Sohn von des Vaters oder der Mutter Schwester und ein Sohn von der Mutter Bruder) ÇKDR. nach der Smṛti.

1. आत्मबोध (आ° + बोध) m. Kenntniss der Seele (Allseele), N. eines Werkes von ÇAMKARĀKĀRJA HÆB. Chr. 489 — 493. Ind. St. 1, 474. Verz. d. B. H. No. 617. 618. आत्मबोधोपनिषद् COLEBR. Misc. Ess. I, 112. Ind. St. 1, 249. 251. 252.

2. आत्मबोध (wie eben) adj. eine Kenntniss der Seele (Allseele) besitzend BHARTṚ. 1, 62.

1. आत्मभव (आ° + भव) m. das Werden, das Entstehen, das Sein seiner selbst: अग्निरात्मभवं प्रादाद्यत्र वाञ्छति नैपथः N. 3, 36.

2. आत्मभव (wie eben) adj. im Selbst entstanden, selbstzugezogen: अयमात्मभवः शोकः DAÇ. 2, 69.

आत्मभाव (आ° + भाव) m. 1) das Sein, das Dasein der Seele ÇVETĀÇV. UP. 1, 2. — 2) das Selbst, die eigene Person BURN. Lot. de la b. l. 411. — 3) Körper ibid.

आत्मभू (आ° + भू) adj. m. durch sich selbst werdend, ein Bein. 1) Brahman's AK. 1, 1, 1, 11. TRIK. 3, 3, 284. H. 213. an. 3, 451. MED. bh. 11. ÇĀK. 186. KUMĀRAS. 2, 53. — 2) Viṣṇu's H. 217. ÇABDAR. im ÇKDR. RAGH. 10, 21. — 3) Çiva's ÇABDAR. ÇĀK. 194. ÇIV. — 4) des Liebesgottes AK. 1, 1, 1, 21. TRIK. 3, 3, 284. H. 229, Sch. H. an. MED.

आत्मभूत (आ° + भूत) adj. zum andern Selbst geworden, Jmdes Person ganz angehörend, ergeben: तत्रात्मभूतैः कालशैरुदर्यैः परिचारकैः । सुपरीक्षितमन्त्राम्यथात् M. 7, 217. KULL.: = आत्मतुल्यैः.

आत्मभूय (आ° + भूय) n. Eigenthümlichkeit, Natur: तत्स्त्रिया आत्मभूयं गच्छति यथा स्वमङ्गं तथा AIT. UP. 4, 2.

आत्ममय (von आत्मन्) adj. NIR. 6, 12 (wohl eine Einschlebung) etwa seelisch; DURGA: आत्मप्रकाशगतमादित्यस्य विज्ञानम्.

आत्ममूला (von आ° + मूल) f. in sich selbst wurzelnd, N. einer Pflanze, Athagi Maurorum Tournef. (s. अन्नत् 3, e, ß), ÇABDAM. im ÇKDR.

आत्मभरि (आत्मम्, acc. von आत्म, + भरि) adj. P. 3, 2, 26. VOP. 26, 49. 50. der nur sich selbst nährt, nur für seine Person besorgt ist, auf Kosten Anderer lebend AK. 3, 1, 21. H. 427. भजत्यात्मभरिं हि दुर्लभे ऽपि न साधवः KATHĀS. 26, 228.

आत्मपार्जितं (आ° + पा°) adj. 1) für sich selbst opfernd ÇAT. Br. 11, 2, 6, 13. — 2) sich selbst zum Opfer bringend: सर्वभूतेषु चात्मानं सर्वभूतानि चात्मानि । समं पश्यन्नात्मयाजी स्वाराज्यमधिगच्छति ॥ M. 12, 91.

आत्मयोनि (आ° + यो°) das eigene Selbst zur Geburtsstätte habend, ein Bein. 1) Brahman's H. 6. an. 4, 162. MED. n. 169. ÇVETĀÇV. UP. 6, 16. ÇAMK.: आत्मा चासौ योनिश्चेत्यात्मयोनिः । सर्वस्यात्मा सर्वस्य च योनिश्चेतन्यं ज्योतिरित्यर्थः. — 2) Çiva's ÇIV. — 3) des Liebesgottes H. 229, Sch. an. 4, 162. MED. KUMĀRAS. 3, 70.

आत्मरत्ता (आ° + र°) f. N. einer Pflanze, Cucumis colocynthis (मेकै-न्द्रवारूपी, vulg. वडमाकाल्, das nach VOIGT Trichosanthes bracteata, eine Schlingpflanze mit giftiger Frucht, ist), RĀĠAN. im ÇKDR.